

**JOANNA LISEK (RED.), „MYKWA – RYTUAŁ I HISTORIA”,
WROCŁAW 2014, SS. 243**

Justyna Żukowska-Łyko*
Uniwersytet Wrocławski

W 2014 roku ukazał się kolejny, 9. tom z serii Bibliotheca Judaica Zakładu Studiów Żydowskich, którego wydawcą jest Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Tom *Mykwa – rytuał i historia*, jak wskazuje tytuł, oscyluje wokół zagadnień mykwy w kulturze żydowskiej.

Książka została podzielona na pięć części. Opatrzona jest wstępem dr Joanny Lisek, stanowiskiem hałachy – rabina Icchaka Rapaporta oraz historycznym zarysem problematyki mykw w odniesieniu do średniowiecza autorstwa dr. Bartłomieja Stawiarskiego. Choć pozycja ta jest skierowana do konkretnych odbiorców, może stać się również źródłem cennej wiedzy dla laików. Artykuły zawarte w tomie podzielone są według kategorii odnoszących się do architektury, tradycji oraz trzeciej, określonej jako religia, państwo, prawo. Na szczególną uwagę zasługuje aneks, w którym zamieszczono broszurę informacyjną dla *balanit*¹, zawierającą sposoby postępowania według hałachy w łaźni rytualnej.

Mykwa w religii żydowskiej z punktu widzenia tradycyjnej społeczności, gminy żydowskiej, jest obiektem ważniejszym niż cmentarz czy synagoga. I jeśli w Polsce badań i opracowań na temat cmentarzy i bożnic żydowskich jest sporo, to temat mykw jest zaniedbanym obszarem badawczym². W związku z tą niszą

* Mgr Justyna Żukowska-Łyko – pracuje na Uniwersytecie Wrocławskim; e-mail: j.maria.zukowska@gmail.com.

¹ Termin ten odnosi się do kobiety pracującej w mykwie, do której zadań należało m.in. czuwanie nad poprawnością ablucji odwiedzających mykwę kobiet.

² W 2012 roku ukazała się praca Anny Jakimyszyn pt. *Mykwa. Dzieje żydowskiej łaźni rytualnej przy ul. Szerokiej w Krakowie* – została ona uznawana za pionierską w obszarze badań judaiców.

Zakład Studiów Żydowskich, działający na Uniwersytecie Wrocławskim, wraz z Żydowską Gminą Wyznaniową we Wrocławiu podjął ten temat, organizując w 2011 roku konferencję „Mykwa – przestrzeń, funkcja, prawo i motyw”. Jak argumentuje redaktorka książki Joanna Lisek, książka pod jej redakcją „[...] nie jest tomem pokonferencyjnym. Jedyne część zebranych tekstów powstała na podstawie referatów wygłoszonych w 2011 r.”³.

Najistotniejsze pytanie, na które odpowiada omawiana publikacja, brzmi: co to jest mykwa? Z hebrajskiego słowo to tłumaczone jest jako „wodozbiór” – basen z wodą bieżącą, nzbieraną z deszczu lub pochodzącą ze źródła, służącą do rytualnego oczyszczenia, ablucji⁴. Z książki dowiadujemy się, kto, dlaczego, w jakim celu i kiedy dokonywał (i dokonuje) ablucji. Choć spektrum zagadnienia mykwy jest bardzo szerokie, w książce podjęto tylko parę stanowisk, a mianowicie, mykwy z punktu widzenia halachy – czym jest, jak funkcjonuje, jakie są rodzaje mykw i z czego wynikają przepisy dotyczące korzystania z nich. Tematyka mykwy została zaprezentowana m.in. w ujęciu architektonicznym, archeologicznym, folklorystycznym. Mykwa, jako punkt spotkań wszystkich Żydów, odgrywa specyficzną rolę również w całej społeczności. Lisek podjęła ten temat, właśnie badając, jak mykwa funkcjonuje w pamięci zbiorowej. Mykwa jest również przestrzenią społeczną, w której można zaobserwować pewne procesy zachodzące w społeczeństwie żydowskim. Odnieść się w tym przypadku można do chasydów czy chociażby procesów asymilacji Żydów i feminizacji.

Książka ta odpowiada na pytanie, w jaki sposób nie-Żydzi postrzegali mykwę, a także jak zmieniało się spojrzenie na ten temat samych Żydów. Interesujący jest artykuł Aleksandry Przeździeckiej-Kujałowicz odnoszący się do postrzegania i funkcjonowania mykwy oraz współczesnych rytuałów ablucji. Statystyki z 2005 roku wykazują, że mniej więcej jedna czwarta Żydówek mieszkających w Izraelu regularnie chodzi do mykwy. Jednocześnie zwrócono uwagę, że prawo izraelskie, które nie przewiduje innego ślubu i rozvodu niż udzielanego przez ortodoksyjnego rabina, od panny młodej wymaga stosownego zaświadczenia o tym, iż odwiedziła mykwę przed ślubem⁵. Współcześnie zwraca się uwagę na fakt ablucji jako rytuału wyłącznie kobiecego, który jest wyrazem osobistego

³ J. Lisek, *Wstęp*, w: taż (red.), *Mykwa – rytuał i historia*, Wrocław 2014, s. 12.

⁴ *Mykwa*, [hasło w:] A. Unterman (red.), *Encyklopedia tradycji żydowskich*, Warszawa 1994, s. 192.

⁵ A. Przeździecka-Kujałowicz, *Nowe rytuały związane z mykwą. O feministycznym podejściu do tradycji rytualnego oczyszczenia*, w: J. Lisek (red.), *Mykwa – rytuał i historia*, s. 174.

oczyszczenia, gdzie podkreślana jest symbolika wody i oczyszczenia duchowego. Tak więc mykwę odwiedza się już nie tylko w związku z cyklem miesięczkowym kobiety, porodem, ale również po aborcji, gwałcie, przebytej długiej chorobie, menopauzie.

W książce tej została wskazana również możliwość podjęcia nowych kierunków badań, takich jak np.: mykwa w literaturze, mykwa jako zabytek czy problem ochrony prawnej.

Mocną stroną publikacji jest bogata baza źródłowa, pogłębiona kwerenda archiwalna i ukazanie żywej tradycji oraz prawa religijnego. Bogaty aparat naukowy autorów poparty jest bogatą bibliografią, odpowiednimi narzędziami badawczymi oraz wiedzą. Pomimo zawartych we wstępie wyznaczonych nowych kierunków badań i wyjaśnień dotyczących druku brakuje ogólnego podsumowania tematu. Kilka razy w książce pojawia się wyjaśnienie, czym jest mykwa. Z punktu widzenia całej publikacji są to niepotrzebne powtórzenia.

Mykwa – rytuał i historia jest wartościową pozycją wydawniczą, poruszającą niezgłębiony temat nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Jest to pozycja niewątpliwie wyróżniająca się na tle szeroko pojętych badań judaiców.

